

Piotr Gensikowski

Sąd Rejonowy w Grudziądzu

gensikowskipiotr@poczta.onet.pl

Wybrane procedury stosowane w *community courts* a zmiany w zakresie instytucji warunkowego umorzenia postępowania oraz warunkowego skazania w latach 2015-2016

Selected Procedures Used in Community Courts and Changes in the Institution of Conditional Discontinuance of the Proceedings and Conditional Sentencing in the Years 2015-2016

Abstract: In the years 2015-2016 the regulations of instruments present in Polish criminal law, such as conditional discontinuance of proceedings and conditional sentencing, have changed. The aim of this study is to answer the question of whether the regulations resulting from these acts change the institution of conditional discontinuance of criminal proceedings and institution of conditional sentencing, in such a way that they can contribute to an increase in use of the procedures used within the model of community courts.

Keywords: procedures used in community courts, conditional discontinuance of the proceedings, conditional sentencing

Słowa kluczowe: procedury stosowane w modelu *community courts*, warunkowe umorzenie postępowania karnego, warunkowe skazanie

1. Uwagi wstępne

Pod koniec lat 80. XX wieku w USA rozpoczęły działalność sądy wykorzystujące procedury odwołujące się do założeń filozofii *problem-solving*¹. Do tej kategorii sądów należy zaliczyć również *community courts*, czyli sądy pracujące we współpracy

1 Zob. S. Burdziej, Funkcjonowanie *community court* w praktyce – na przykładzie Red Hook Justice Center w Nowym Jorku, (w:) C. Kulesza, D. Kuźelewski, B. Piłtowski (red.), Współpraca organizacji społecznej z wymiarem sprawiedliwości, Białystok 2015, s. 17-18.

z lokalnymi organizacjami społecznymi w celu rozwiązywania problemów danego środowiska społecznego. Istota innowacyjności sądów działających w ramach tego modelu tkwi w ścisłej współpracy ich przedstawicieli z organizacjami społecznymi. W ramach tej współpracy wdrażane są procedury wyróżniające sądy stosujące model *community court*, takie jak: zebranie jak największej ilości informacji na temat sprawy, stosowanie wobec sprawcy środków prawnych zawierających elementy sprawiedliwości naprawczej, środków prawnych zawierających elementy służące pomocy sprawcy, stosowanie wobec sprawcy środków prawnych alternatywnych wobec kary pozbawienia wolności, działania mające na celu zwiększenie skuteczności wykonania przez sprawcę nałożonych na niego obowiązków². Sądy stosujące model *community court* wykorzystują przytoczone procedury w przypadku średniej i drobnej przestępczości. W polskim prawie karnym katalog instrumentów, które mogą mieć zastosowanie w przypadku tego rodzaju przestępczości obejmuje m.in. dwie instytucje probacyjne, a więc warunkowe umorzenie postępowania karnego oraz warunkowe skazanie. W ramach każdej z tych instytucji mogą, w określonym zakresie, być wykorzystane procedury stosowane w modelu *community court*³. W latach 2015-2016 regulacja wymienionych instrumentów polskiego prawa karnego uległa jednak zmianom normatywnym. Przytoczone zmiany wynikały głównie z ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz zmianie niektórych innych ustaw⁴, ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw⁵, a także z ustawy z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz zmianie niektórych innych ustaw⁶. Celem niniejszego opracowania jest zatem udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy wynikające z tych aktów nowelizacyjnych zmiany uregulowania instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego oraz instytucji warunkowego skazania mogą przyczynić się do zwiększenia zakresu wykorzystania w ich ramach procedur stosowanych w modelu *community court*.

2. Warunkowe umorzenie postępowania karnego

Mając na względzie możliwość wykorzystania procedur stosowanych w modelu *community court* w ramach instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego, należy pozytywnie ocenić poszerzenie zakresu czynów zabronionych, w których przypadku wspomniana instytucja może mieć zastosowanie. Do dnia 1 lipca

2 Zob. szerzej P. Gensikowski, Analiza możliwości implementacji wybranych procedur stosowanych w Midtown Community Court oraz Red Hook Community Justice Center w Nowym Jorku w warunkach polskiego prawa karnego, (w:) C. Kulesza, D. Kuźelewski, B. Piliłowski (red.), Współpraca organizacji społecznej z wymiarem sprawiedliwości, Białystok 2015, s. 46-47.

3 *Ibidem*, s. 48 i n.

4 Dz.U. poz. 1247.

5 Dz.U. poz. 396.

6 Dz.U. poz. 437.

2015 r. zakres warunkowego umorzenia postępowania odnosił się do występków zagrożonych karą nieprzekraczającą 3 lat pozbawienia wolności, a także występków zagrożonych karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, w przypadku, gdy pokrzywdzony pojednał się ze sprawcą, sprawca naprawił szkodę lub pokrzywdzony i sprawca uzgodnili sposób naprawienia szkody (art. 66 § 2 i 3 k.k.)⁷. W wyniku wejścia w życie wspomnianej ustawy nowelizującej z dnia 27 września 2013 r. warunkowe umorzenie postępowania może mieć zastosowanie w przypadku wszystkich występków zagrożonych karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności (art. 66 § 2 k.k.). W związku z tym tytułem przykładu należy wskazać, że od dnia 1 lipca 2015 r. warunkowe umorzenie postępowania karnego może znaleźć zastosowanie odnośnie do sprawcy kradzieży (art. 278 § 1 k.k.), typu kwalifikowanego przywłaszczenia rzeczy (art. 284 § 2 k.k.), uszkodzenia cudzej rzeczy (art. 288 § 1 k.k.), czy też naruszenia czynności narządu ciała lub wywołania rozstroju zdrowia na okres trwający dłużej niż 7 dni (art. 157 § 1 k.k.). W wyniku zmian wprowadzonych od dnia 1 lipca 2015 r. warunkowe umorzenie postępowania może mieć również zastosowanie w przypadku przestępstw „bez pokrzywdzonego”, zagrożonych karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 5 lat⁸, a więc przykładowo odnośnie do sprawcy podrobienia albo przerobienia dokumentu (art. 270 § 1 k.k.). Z punktu widzenia możliwości wykorzystania w ramach warunkowego umorzenia postępowania procedur stosowanych w modelu *community court* pozytywnie należy ocenić również wydłużenie okresu próby, na jaki sąd może zastosować tę instytucję. Do dnia 1 lipca 2015 r. maksymalny okres próby w przypadku warunkowego umorzenia postępowania wynosił 2 lata. Ustawą nowelizacyjną z dnia 20 lutego 2015 r. treść art. 67 § 1 k.k. uległa jednak zmianie. Wedle dyspozycji tego przepisu w brzmieniu nadanym tą nowelizacją warunkowe umorzenie postępowania następuje na okres próby, który wynosi od roku do 3 lat. W efekcie tej zmiany od dnia 1 lipca 2015 r. maksymalny okres próby w przypadku wspomnianej instytucji uległ wydłużeniu do 3 lat. Podwyższenie o rok górnej granicy przedziału czasowego okresu próby odpowiada poszerzeniu w art. 66 k.k. zakresu przestępstw, w których przypadku może mieć zastosowanie warunkowe umorzenie postępowania karnego⁹. Rozwiązanie to należy ocenić pozytywnie, gdyż zastosowanie warunkowego umorzenia postępowania na dłuższy okres próby umożliwia kontrolę zachowania sprawcy przez dłuższy okres czasu. Wydłużony okres kontroli zachowania sprawcy w większości wypadków powinien z kolei przyczynić się do pozytywnego przebiegu okresu próby, w szczególności jeżeli sprawca w tym okre-

7 Do dnia 1 lipca 2015 r. wyjątek od reguł określonych w art. 66 § 2 i 3 k.k. był przewidziany w art. 72 ust. 1 i ust. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (tekst jedn. Dz.U. z 2012 r. poz. 124 ze zm.). W świetle dyspozycji art. 72 ust. 1 i 4 cytowanej ustawy warunkowe umorzenie postępowania mogło mieć zastosowanie w przypadku czynów zabronionych zagrożonych karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, jeżeli chodziło o osobę uzależnioną lub używającą szkodliwie substancje psychoaktywne, której zarzucono popełnienie przestępstwa pozostającego w związku z używaniem środka odurzającego lub substancji psychotropowej.

8 Tak trafnie J. Majewski, Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015, Warszawa 2015, s. 227.

9 *Ibidem*, s. 229.

sie będzie oddany pod dozór jednego z podmiotów wymienionych w art. 67 § 2 k.k., a więc kuratora albo osoby godnej zaufania, stowarzyszenia, instytucji albo organizacji społecznej, do której działalności należy troska o wychowanie, zapobieganie demoralizacji lub pomoc sprawcy.

Z punktu widzenia możliwości wykorzystania w ramach warunkowego umorzenia postępowania procedur stosowanych w modelu *community court* pozytywnie należy ocenić również zmiany w zakresie środków służących realizacji sprawiedliwości naprawczej, które mogą być nałożone na sprawcę przy zastosowaniu tej instytucji. W zakresie tych środków do dnia 1 lipca 2015 r. sąd stosując warunkowe umorzenie postępowania mógł nałożyć na sprawcę obowiązek naprawienia szkody, a także nawiązkę¹⁰. Z uwagi na probacyjny charakter obowiązku naprawienia szkody sąd nakładając na sprawcę ten obowiązek, musiał na podstawie art. 67 § 4 k.k. w zw. z art. 74 § 1 k.k. wyznaczyć termin jego realizacji. Ustawą nowelizacyjną z dnia 20 lutego 2015 r. zakres przedmiotowy wspomnianego obowiązku uległ jednak zmianie. Wedle dyspozycji art. 67 § 3 k.k. w brzmieniu nadanym tą nowelizacją sąd, stosując warunkowe umorzenie, może nałożyć na sprawcę nie tylko obowiązek naprawienia szkody, ale również, w miarę możliwości, obowiązek zadośćuczynienia za doznaną krzywdę albo zamiast tych obowiązków może orzec nawiązkę. Wprowadzenie takiego rozwiązania umożliwia od dnia 1 lipca 2015 r., aby rozstrzygnięcie procesowe o warunkowym umorzeniu postępowania zawierało elementy służące zrekompen-sowaniu pokrzywdzonemu nie tylko szkody majątkowej wynikającej z popełnienia przestępstwa, ale również szkody niemajątkowej, czyli krzywdy¹¹. Wynikające ze zmiany brzmienia art. 67 § 3 k.k. poszerzenie zakresu uszczerbków doznanych przez pokrzywdzonego, które mogą być zrekompen-sowane w toku postępowania karnego ma szczególne znaczenie przy warunkowym umorzeniu w sprawach o te przestępstwa, w wyniku których pokrzywdzony doznaje krzywdy, np. w sprawie o przestępstwo wypadku komunikacyjnego (art. 177 § 1 k.k.). Od dnia 1 lipca 2015 r. nakładając na sprawcę obowiązek naprawienia szkody lub obowiązek zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, sąd nie może wyznaczyć terminu, w jakim sprawca ma je zrealizować na rzecz pokrzywdzonego. Wspomnianą ustawą nowelizacyjną z dnia 20 lutego 2015 r. zmianie uległ wszakże charakter tych obowiązków, które *de lege lata* stanowią środki kompensacyjne¹². Wspomniany charakter prawny tych obowiązków wyklucza zatem obecnie stosowanie przy ich orzekaniu przepisu art. 74 § 1 k.k., do którego odsyła ustawodawca w art. 67 § 4 k.k. Niedopuszczalność określenia terminu realizacji przez sprawcę obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za do-

10 Szerzej w zakresie problematyki związanej z orzeczeniem nawiązki w przypadku warunkowego umorzenia postępowania karnego zob. P. Gensikowski, Problematyka nawiązki jako środka towarzyszącego warunkowemu umorzeniu postępowania karnego, „Probacja” 2012, nr 1, s. 133 i n.

11 Tak też J. Lachowski, (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks karny. Część ogólna, T. II, Warszawa 2015, s. 351.

12 Tak A. Zoll, Środki związane z poddaniem sprawcy próbie i zamiana kary, (w:) W. Wróbel (red.), Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz, Kraków 2015, s. 433; J. Majewski, Kodeks karny..., *op. cit.*, s. 229.

znaną krzywdę nałożonego na podstawie art. 67 § 3 k.k. oznacza, że obowiązki te stają się wykonalne niezwłocznie po uprawomocnieniu się wyroku (*argumentum ex art. 9 § 2 k.k.w.*). Z tą chwilą pokrzywdzony może już żądać od sprawcy realizacji nałożonych na niego obowiązków o charakterze kompensacyjnym. Takie rozwiązanie może zatem niewątpliwie sprzyjać szybszemu uzyskaniu przez pokrzywdzonego rekompensaty finansowej z tytułu uszczerbków doznanych w wyniku popełnionego przestępstwa.

Z punktu widzenia możliwości wykorzystania w ramach warunkowego umorzenia postępowania procedur stosowanych w modelu *community court* pozytywnie należy ocenić także zmiany w zakresie podstaw umożliwiających podjęcie postępowania. Podobnie jak w sądach amerykańskich funkcjonujących w ramach modelu *community court* w przypadku warunkowego umorzenia postępowania wywiązanie się przez sprawcę z nałożonych na niego obowiązków, czy też wykonanie orzeczonych wobec niego innych środków podlega kontroli¹³. W okresie próby zachowanie sprawcy podlega kontroli ze strony osób wymienionych w art. 67 § 2 k.k., a także ze strony sądu. W tym drugim przypadku chodzi o możliwość podjęcia postępowania, jeżeli w toku postępowania wykonawczego zostaną stwierdzone podstawy przewidziane w art. 68 § 1 k.k. lub w art. 68 § 2 k.k. Ustawą nowelizującą z dnia 20 lutego 2015 r. drugi z wymienionych przepisów uległ zmianie poprzez uzupełnienie dotychczas znanych podstaw umożliwiających podjęcie postępowania warunkowo umorzonego o uchylanie się przez sprawcę od nałożonego środka kompensacyjnego lub przepadku. Przytoczona zmiana wynikała z wyodrębnienia obowiązku naprawienia szkody, obowiązku zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, nawiązki oraz przepadku z katalogu środków karnych i zakwalifikowania ich jako odrębnych instrumentów reakcji na czyn przestępny¹⁴. Rozwiązanie wprowadzone w art. 68 § 2 k.k. wspomnianą ustawą nowelizacyjną należy ocenić pozytywnie, gdyż – mimo nadania wspomnianym środkom nowego charakteru prawnego – umożliwia ono sądowi kontrolę zachowania sprawcy w okresie próby w zakresie wywiązania się z tych środków.

Ustawą nowelizacyjną z dnia 11 marca 2016 r. zmianie uległo określenie sposobu wykonania przez sprawcę przewidzianego w art. 72 § 1 pkt 7a k.k. obowiązku powstrzymania się od kontaktowania z pokrzywdzonym lub z innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób. Wspomniana zmiana polegała na wprowadzeniu do przepisu art. 67 § 3 zd. 2 k.k. odesłania do art. 72 § 1a k.k. W ten sposób od dnia 15 kwietnia 2016 r. sąd nakładając na sprawcę obowiązek przewidziany w art. 72 § 1 pkt 7a k.k., musi wskazać minimalną odległość od osób chronionych, którą sprawca jest obowiązany zachować¹⁵. Obowiązek przewidziany w art. 72 § 1 pkt 7a k.k. nie stanowi jednak instrumentu służącego realizacji

13 Zob. P. Gensikowski, *Analiza...*, *op. cit.*, s. 50.

14 Tak też J. Majewski, *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 236.

15 Tak też V. Konarska-Wrzosek, (w:) V. Konarska-Wrzosek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 406.

sprawiedliwości naprawczej, czy elementu służącego pomocy sprawcy. Dlatego też przytoczona zmiana w zakresie określenia sposobu wykonania tego obowiązku przez sprawcę nie wiąże się ze zwiększeniem możliwości wykorzystania w ramach warunkowego umorzenia postępowania procedur stosowanych w modelu *community court*. Podobnie należy ocenić zmianę w zakresie uregulowania katalogu pozostałych obowiązków, które można nałożyć na sprawcę w ramach warunkowego umorzenia postępowania. Ustawą nowelizacyjną z dnia 20 lutego 2015 r. zmianie uległo brzmienie art. 67 § 3 k.k. w zakresie obowiązków probacyjnych przewidzianych w art. 72 § 1 k.k., które mogą mieć zastosowanie w przypadku warunkowego umorzenia postępowania. Przytoczona nowelizacja miała jednak charakter dostosowawczy do nowego brzmienia art. 72 § 1 k.k. Dlatego też należy uznać, że nie miała ona znaczenia z punktu widzenia zwiększenia możliwości wykorzystania w ramach warunkowego umorzenia postępowania procedur stosowanych w modelu *community court*.

3. Warunkowe skazanie

W systemie polskiego prawa karnego procedury stosowane w modelu *community court* mogą być wykorzystane nie tylko w przypadku warunkowego umorzenia postępowania, ale również w ramach warunkowego skazania. Mając to na względzie, pozytywnie należy ocenić zmiany dotyczące zasad nakładania na sprawcę obowiązków probacyjnych, które mogą mieć zastosowanie wobec sprawcy w związku z warunkowym skazaniem. W świetle art. 72 § 1 k.k. w brzmieniu obowiązującym do dnia 1 lipca 2015 r. nałożenie na sprawcę obowiązków probacyjnych towarzyszących warunkowemu zawieszeniu wykonania kary było fakultatywne, pozostawione uznaniu sądu, a jednocześnie w treści tego przepisu brak było postanowienia określającego liczbę obowiązków probacyjnych, które mogły zostać nałożone na sprawcę. Z dniem 1 lipca 2015 r. przytoczone zasady nakładania na sprawcę obowiązków probacyjnych uległy zmianie. W świetle art. 72 § 1 k.k. *in principio* w brzmieniu nadanym ustawą nowelizującą z dnia 20 lutego 2015 r. zawieszając wykonanie kary, sąd zobowiązuje, a jeżeli orzeka środek karny, może zobowiązać skazanego do wykonania określonych obowiązków. Z opisaną zmianą zasady nałożenia obowiązków probacyjnych zostało powiązane wprowadzenie postanowienia określającego minimalną liczbę obowiązków, które mogą zostać nałożone na sprawcę w okresie próby. W świetle art. 72 § 1 k.k. *in fine* w brzmieniu nadanym wspomnianą nowelizacją z dnia 20 lutego 2015 r. warunkowo zawieszając wykonanie kary, orzeka się przynajmniej jeden z obowiązków. Rozwiązania zmieniające zasady nakładania obowiązków probacyjnych w ramach warunkowego skazania zasługują na pozytywną ocenę. Wprowadzenie tych zmian stanowi argument przemawiający na rzecz tezy, wedle której warunkowe zawieszenie wykonania kary wiąże się z poniesieniem przez sprawcę określonych do-

legliwości, nie będąc dzięki temu utożsamiane z darowaniem kary¹⁶. Wprowadzenie w art. 72 § 1 k.k. ocenianego rozwiązania może jednak przede wszystkim przyczynić się do przywrócenia instytucji warunkowego skazania charakteru środka probacyjnego¹⁷. Nowe brzmienie tego przepisu stanowi wszakże sposób na zwiększenie liczby skazań, gdzie karze pozbawienia wolności, której wykonanie warunkowo zawieszono, będą towarzyszyły obowiązki probacyjne, w tym znane modelowi *community court* obowiązki służące realizacji sprawiedliwości naprawczej, czy obowiązki służące pomocy sprawcy. Taka konstrukcja warunkowego skazania, odmienna od warunkowego zawieszenia wykonania kary nie połączonego z nałożeniem na sprawcę obowiązków, może z kolei przyczynić się do zwiększenia skuteczności funkcjonowania tej instytucji w praktyce wymiaru sprawiedliwości.

Z punktu widzenia możliwości wykorzystania w ramach warunkowego skazania procedur stosowanych w modelu *community court* pozytywnie należy ocenić także zmiany w zakresie podstaw umożliwiających zarządzenie wykonania kary. Podobnie jak w sądach amerykańskich funkcjonujących w ramach modelu *community court* w przypadku warunkowego skazania wywiązanie się przez sprawcę z nałożonych na niego obowiązków, czy też wykonanie orzeczonych wobec niego innych środków podlega kontroli¹⁸. W okresie próby zachowanie sprawcy podlega kontroli ze strony osób wymienionych w art. 73 § 1 k.k., a także ze strony sądu. W tym drugim przypadku chodzi o możliwość zarządzenia wykonania kary, jeżeli w toku postępowania wykonawczego zostaną stwierdzone podstawy przewidziane w art. 75 § 1 k.k., art. 75 § 1a k.k., art. 75 § 3 k.k. lub w art. 75 § 2 k.k. Ustawą nowelizującą z dnia 20 lutego 2015 r. ostatni z wymienionych przepisów uległ zmianie poprzez uzupełnienie dotychczas znanych podstaw umożliwiających zarządzenie wykonania kary o uchylanie się przez sprawcę od wykonania orzeczonych środków kompensacyjnych lub przepadku. Przytoczona zmiana wynikała z wyodrębnienia obowiązku naprawienia szkody, obowiązku zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, nawiązki oraz przepadku z katalogu środków karnych i zakwalifikowania ich jako odrębnych instrumentów reakcji na czyn przestępny¹⁹. Rozwiązanie wprowadzone w art. 75 § 2 k.k. wspomnianą ustawą nowelizacyjną należy ocenić pozytywnie, gdyż – mimo nadania wspomnianym środkom nowego charakteru prawnego – umożliwi sądowi kontrolę zachowania sprawcy w okresie próby w zakresie wywiązania się z tych środków.

16 Tak też V. Konarska-Wirzosek, *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 422. Z uzasadnienia rządowego projektu ustawy, który stał się podstawą ustawy nowelizującej k.k. z dnia 20 lutego 2015 r. wynika, że intencją wprowadzenia omawianych rozwiązań było zastąpienie „czystej” probacji konstrukcją, w której zawsze pojawi się jakaś konkretna, odczuwalna od momentu uprawomocnienia się wyroku, dolegliwość dla sprawcy. Zob. Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Druk nr 2393 cz. 1, s. 16.

17 Tak P. Gensikowski, *Obowiązki probacyjne związane z poddaniem sprawcy próbie w świetle najnowszych zmian kodeksu karnego*, (w:) A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), *Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej*, Warszawa 2016, s. 247; A. Zoll, (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna*, T. I, Warszawa 2016, s. 319.

18 Zob. P. Gensikowski, *Analiza...*, *op. cit.*, s. 55-56.

19 Tak też J. Majewski, *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 257-258.

Z punktu widzenia możliwości realizacji w ramach warunkowego skazania procedur stosowanych w modelu *community court* krytycznie należy natomiast ocenić zawężenie kategorii sprawców czynów zabronionych, w których przypadku wspomniana instytucja może mieć zastosowanie²⁰. Do dnia 1 lipca 2015 r. zakres podmiotowy tej instytucji odnosił się do sprawców, wobec których wymierzono karę 2 lat pozbawienia wolności, karę ograniczenia wolności albo grzywnę. Ustawą nowelizacyjną z dnia 20 lutego 2015 r. brzmienie art. 69 § 1 k.k. uległo zmianie, w wyniku której *de lege lata* warunkowe skazanie może mieć wszakże zastosowanie wyłącznie wobec sprawców czynów zabronionych, wobec których wymierzono karę pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym roku, jeżeli sprawcy ci nie byli skazani za przestępstwo w czasie popełnienia czynu²¹. Zawężeniu zakresu podmiotowego instytucji warunkowego skazania odpowiadało również skrócenie okresu próby, na jaki sąd może ją zastosować²². Do dnia 1 lipca 2015 r. okres próby w przypadku warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności wynosił od 2 do 5 lat, a w przypadku sprawców młodocianych lub sprawców przestępstw popełnionych w warunkach określonych w art. 64 § 2 k.k. okres ten wynosił od 3 do 5 lat. Ustawą nowelizacyjną z dnia 20 lutego 2015 r. przepis art. 70 k.k. uległ jednak zmianie, w wyniku której okres próby w przypadku warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności wynosi od roku do 3 lat, a w przypadku sprawców młodocianych lub sprawców, którzy popełnili przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej okres ten wynosi od 2 do 5 lat²³. Wprowadzone rozwiązanie nie sprzyja poszerzeniu możliwości realizacji procedur stosowanych w modelu *community court*. Skrócenie okresu próby, na który następuje warunkowe zawieszenie wykonania kary oznacza wszakże krótszy czasookres kontroli zachowania sprawcy ze strony podmiotów wymienionych w art. 73 § 1 k.k., a także ze strony sądu. Celem wymienionej kontroli jest zapobieżenie ponownemu popełnieniu przez sprawcę przestępstwa. Z tego punktu widzenia nie sposób wykluczyć, że skrócenie czasookresu

20 W kontekście omawianego ograniczenia zakresu zastosowania instytucji warunkowego skazania na uwagę zasługuje pogląd wyrażony w doktrynie, wedle którego rozwiązanie wprowadzone w art. 69 § 1 k.k. może skutkować zwiększeniem liczby orzekania kary pozbawienia wolności w postaci bezwzględnej. Zob. A. Zoll, Regulacja warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności w ustawie z 20 lutego 2015 r., (w:) M. Bojarski, J. Brzezińska, K. Łuczczak (red.), *Problemy współczesnego prawa karnego i polityki kryminalnej*. Księga jubileuszowa Profesora Zofii Sienkiewicz, Wrocław 2015, s. 412.

21 Wyjątek od tych zasad został przewidziany w art. 60 § 5 k.k., wedle dyspozycji którego w sytuacjach określonych w art. 60 § 3 k.k., art. 60 § 4 k.k. z instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary mogą skorzystać również sprawcy, którym sąd wymierzył karę pozbawienia wolności do lat 5. Tak też V. Konarska-Wrzošek, *Ustawowe przesłanki stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary po nowelizacji kodeksu karnego*, (w:) A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), *Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej*, Warszawa 2016, s. 168; J. Lachowski, *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 369; A. Zoll, *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 303.

22 Tak też J. Majewski, *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 243.

23 Jedynie w przypadku warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności w warunkach określonych w art. 60 § 5 k.k. okres próby może wynosić 10 lat.

oddziaływania na sprawcę może w niektórych wypadkach utrudnić realizację wymienionego celu²⁴.

Bez znaczenia dla zwiększenia możliwości realizacji w ramach warunkowego skazania procedur znanych modelowi *community court* były zmiany regulacji dotyczących sposobu wykonania obowiązków probacyjnych przez sprawcę. W tym zakresie ustawą nowelizacyjną z dnia 20 lutego 2015 r. nadano nową treść dyspozycji art. 72 § 1a k.k., wedle której nakładając obowiązek wymieniony w § 1 pkt 7a, sąd wskazuje minimalną odległość od osób chronionych, którą skazany obowiązany jest zachować. Nadto wspomnianą ustawą dodano przepis art. 72 § 1b k.k., wedle którego nakładając na sprawcę przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej obowiązek wymieniony w § 1 pkt 7b, sąd określa sposób kontaktu skazanego z pokrzywdzonym. Pierwsza z przytoczonych zmian ma charakter merytoryczny, zaś druga jedynie redakcyjny²⁵. Obowiązki przewidziane w art. 72 § 1 pkt 7a k.k. oraz w art. 72 § 1 pkt 7b k.k. nie stanowią instrumentów służących realizacji sprawiedliwości naprawczej, czy elementów służących pomocy sprawcy. Dlatego też przytoczone zmiany w zakresie określenia sposobu wykonania tych obowiązków przez sprawcę nie wiążą się ze zwiększeniem możliwości wykorzystania w ramach warunkowego skazania procedur stosowanych w modelu *community court*. Podobnie należy ocenić również zmiany w zakresie unormowania katalogu obowiązków probacyjnych, które mogą być zastosowane w ramach tej instytucji. Przeważająca część tych modyfikacji nie niesie ze sobą merytorycznej zmiany, mając charakter formalny, porządkujący. W ten sposób należy wszakże ocenić przeniesienie obowiązku uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych z poprzedniego punktu 6a art. 72 § 1 k.k. do nowo utworzonego punktu 6b tego przepisu²⁶. Podobnie należy ocenić również nadanie nowego brzmienia art. 72 § 1 pkt 8 k.k. odnoszącego się do możliwości nałożenia na sprawcę obowiązku niewymienionego w katalogu określonym w art. 72 § 1 pkt 1-7b k.k. i zastąpieniu w tym przepisie słów „jeżeli może to zapobiec” wyrażeniami „które może zapobiec”²⁷. Formalne znaczenie należało nadać również zmianie treści art. 72 § 1 pkt 6a k.k., który umożliwia zobowiązanie sprawcy w okresie próby, za jego zgodą, do poddania się terapii, w szczególności psychoterapii lub psychoedukacji. Przytoczone rozwiązanie nie stanowi przecież *novum* w porównaniu ze stanem prawnym obowiązującym do dnia 1 lipca 2015 r., gdzie sąd również na podstawie art. 72 § 1 pkt 6 k.k. *in fine* mógł zobowiązać skazanego do poddania się oddziaływaniom terapeutycznym, co również z uwagi na dotychczasową treść art. 74 § 1 k.k. wymagało uzyskania zgody

24 Skrócenie okresu próby w przypadku warunkowego skazania spotkało się jednak również w doktrynie z pozytywną oceną. Zob. J. Skupiński, Zalety i wady instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary po nowelizacji kodeksu karnego, (w:) A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej, Warszawa 2016, s. 186.

25 Zob. J. Majewski, Kodeks karny..., *op. cit.*, s. 251.

26 Zob. P. Gensikowski, Obowiązki probacyjne..., *op. cit.*, s. 254.

27 *Ibidem*.

skazanego²⁸. Dla zmiany zakresu możliwości wykorzystania w ramach warunkowego skazania procedur stosowanych w *community court* nie miało również znaczenia wyeliminowanie z katalogu obowiązków probacyjnych możliwości zobowiązania skazanego do poddania się leczeniu, co wynika z uchylecia dotychczasowych sformułowań użytych w punkcie 6 art. 72 § 1 k.k. „poddania się leczeniu, w szczególności odwykowemu lub rehabilitacyjnemu”. Wprowadzenie tego rozwiązania nie oznacza jednak pozbawienia sądu skutecznego instrumentu oddziaływania na sprawców, w których przypadku uzależnienie było przyczyną popełnienia przestępstwa, czy też może być przyczyną popełnienia przez nich tego rodzaju czynu w okresie próby. Ustawą nowelizującą z dnia 20 lutego 2015 r. w art. 72 § 1 pkt 6 k.k. w miejsce wyrażen „poddania się leczeniu, w szczególności odwykowemu lub rehabilitacyjnemu” ustawodawca wprowadził wszakże sformułowania „poddania się terapii uzależnień”.

4. Podsumowanie

Zmiany wprowadzone w prawie karnym w latach 2015-2016 w zakresie regulacji instytucji warunkowego umorzenia postępowania jedynie częściowo mogą przyczynić się do zwiększenia wykorzystania w jej ramach procedur stosowanych w modelu *community court*. Z tego punktu widzenia pozytywnie należy ocenić poszerzenie zakresu czynów zabronionych, w których przypadku może mieć zastosowanie instytucja warunkowego umorzenia postępowania, a także wydłużenie okresu próby, na jaki sąd może zastosować tę instytucję. Na podobną ocenę zasługują wprowadzone zmiany w zakresie środków służących realizacji sprawiedliwości naprawczej, które mogą być nałożone na sprawcę przy warunkowym umorzeniu postępowania, a także zmiany w zakresie podstaw umożliwiających podjęcie warunkowo umorzono postępowania. Dla zwiększenia możliwości wykorzystania w ramach warunkowego umorzenia postępowania procedur stosowanych w modelu *community court* nie mają natomiast znaczenia zmiany w zakresie określenia sposobu wykonania tego obowiązku przez sprawcę, a także zmianę uregulowania katalogu pozostałych obowiązków, które można nałożyć na sprawcę w ramach tej instytucji.

Zmiany wprowadzone w prawie karnym w latach 2015-2016 w zakresie regulacji instytucji warunkowego skazania również jedynie częściowo mogą przyczynić się do zwiększenia wykorzystania w jej ramach procedur stosowanych w modelu *community court*. Z tego punktu widzenia zdecydowanie pozytywnie należy ocenić zmiany dotyczące zasad nakładania na sprawcę obowiązków probacyjnych, które mogą mieć zastosowanie wobec sprawcy w związku z warunkowym skazaniem, a także zmiany w zakresie podstaw umożliwiających zarządzenie wykonania kary. Z analizowanego punktu widzenia na odmienną ocenę zasługuje natomiast zawężenie kategorii sprawców czynów zabronionych, w których przypadku może mieć zastosowanie

28 *Ibidem.*

warunkowe skazanie. Dla zwiększenia możliwości realizacji w ramach warunkowego skazania procedur znanych modelowi *community court* nie miały natomiast znaczenia zmiany regulacji dotyczących sposobu wykonania obowiązków probacyjnych towarzyszących warunkowemu skazaniu, jak również zmiany w zakresie unormowania katalogu tych obowiązków.

Bibliografia

- Burdziej S., Funkcjonowanie *community court* w praktyce – na przykładzie Red Hook Justice Center w Nowym Jorku, (w:) C. Kulesza, D. Kuźelewski, B. Pilitowski (red.), Współpraca organizacji społecznej z wymiarem sprawiedliwości, Białystok 2015.
- Gensikowski P., Analiza możliwości implementacji wybranych procedur stosowanych w Midtown Community Court oraz Red Hook Community Justice Center w Nowym Jorku w warunkach polskiego prawa karnego, (w:) C. Kulesza, D. Kuźelewski, B. Pilitowski (red.), Współpraca organizacji społecznej z wymiarem sprawiedliwości, Białystok 2015.
- Gensikowski P., Obowiązki probacyjne związane z poddaniem sprawcy próbie w świetle najnowszych zmian kodeksu karnego, (w:) A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej, Warszawa 2016.
- Gensikowski P., Problematyka nawiązki jako środka towarzyszącego warunkowemu umorzeniu postępowania karnego, „Probacja” 2012, nr 1.
- Konarska-Wrzošek V., Ustawowe przesłanki stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary po nowelizacji kodeksu karnego, (w:) A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej, Warszawa 2016.
- Konarska-Wrzošek V. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2016.
- Królikowski M., Zawłocki R. (red.), Kodeks karny. Część ogólna, T. II, Warszawa 2015.
- Majewski J., Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015, Warszawa 2015.
- Skupiński J., Zalety i wady instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary po nowelizacji kodeksu karnego, (w:) A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej, Warszawa 2016.
- Wróbel W., Zoll A. (red.), Kodeks karny. Część ogólna, T. I, Warszawa 2016.
- Zoll A., Regulacja warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności w ustawie z 20 lutego 2015 r., (w:) M. Bojarski, J. Brzezińska, K. Łuczak (red.), Problemy współczesnego prawa karnego i polityki kryminalnej. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Sienkiewicz, Wrocław 2015.
- Zoll A., Środki związane z poddaniem sprawcy próbie i zamiana kary, (w:) W. Wróbel (red.), Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz, Kraków 2015.